

Τάσος Ανθουλιάς

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Από τους αρχαίους χρόνους
ως το 2020 μ.Χ.

Η ιστορία της πόλης της Θεσσαλονίκης
χρονολογείται από τους αρχαίους Μακεδόνες.
Σήμερα με το άνοιγμα των συνόρων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη
βιώνει μια ισχυρή εξέλιξη,
αποτελώντας το κύριο λιμάνι για τις βόρειες ελληνικές περιοχές
της Μακεδονίας και της Θράκης, καθώς και για ολόκληρη
τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

ΧΕΛΙΔΟΝΙ 2025

Η πόλη ιδρύθηκε το 315 π.Χ. από τον Μακεδόνα στρατηγό Κάσσανδρο, ο οποίος ένωσε 26 μικρούς οικισμούς που βρισκόταν γύρω από τον Θερμαϊκό κόλπο. Ο Κάσσανδρος ήταν ένας από τους διαδόχους του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Έδωσε το όνομα της πόλης από το όνομα της συζύγου του (που ήταν ετεροθαλής αδελφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου), η οποία λεγόταν Θεσσαλονίκη και το όνομά της σημαίνει Νίκη των Θεσσαλών.

Ο Κάσσανδρος υπήρξε διοικητής της Μακεδονίας κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Μεγάλου Αλέξανδρου στην Ανατολή. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην πολιτική ζωή της περιοχής μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και ανακηρύχθηκε βασιλιάς της Μακεδονίας το 306 π.Χ. Μετά την ίδρυση της πόλης, την οχυρώνει με τείχη τα οποία αποτρέπουν εχθρούς από το να την κυριεύσουν, οι δε πρόσθετες βελτιώσεις των τειχών ανά τους αιώνες καθορίζουν τη φυσιογνωμία της Θεσσαλονίκης μέχρι και σήμερα.

Τον 2ο π.Χ. αιώνα η πόλη κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους και αποτέλεσε έδρα της Ρωμαϊκής επαρχίας της Μακεδονίας. Έγινε ένας σημαντικός εμπορικός κόμβος που βρισκόταν στην Εγνατία οδό, τη ρωμαϊκή οδό μεταξύ Ευρώπης και Ασίας. Η Εγνατία οδός περνούσε μέσα στη Θεσσαλονίκη κάτω από την αψίδα του

Γαλέριου, η οποία του αφιερώθηκε το 303 μ.Χ. για να γιορτάσει τη νίκη του Γαλέριου επί των Σασσανιδών Περσών.

Την ίδια περίοδο ο Γαλέριος κατασκεύασε τη Ροτόντα, ένα θολωτό κυκλικό κτίσμα παρόμοιο με το Πάνθεον της Ρώμης, ως μαυσωλείο του ή ως αίθουσα του θρόνου στο ανακτορικό συγκρότημα. Μετατράπηκε σε ναό την παλαιοχριστιανική περίοδο και το 1591 έγινε μουσουλμανικό τέμενος. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912 αφιερώθηκε στον Άγιο Γεώργιο.

Είναι Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Το 306 μ.Χ. η Θεσσαλονίκη απέκτησε προστάτη άγιο, τον Άγιο Δημήτριο. Οι Χριστιανοί τού απέδωσαν μια σειρά από θαύματα που έσωσαν την πόλη. Ο Δημήτριος σκοτώθηκε σε μια Ρωμαϊκή φυλακή, όπου βρίσκεται σήμερα η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου.

Μετά τη διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το 379 μ.Χ. η Θεσσαλονίκη έγινε πρωτεύουσα μεγάλης περιοχής της Ελλάδας υπό τον αυτοκράτορα Μέγα Θεοδόσιο και των Γόθων μισθοφόρων του. Το 390 μ.Χ. έγινε μια μεγάλη εξέγερση εναντίον των Γόθων, η οποία αντιμετωπίστηκε έντονα και ακολούθησε μια μεγάλη σφαγή των χιλιάδων συλληφθέντων στον Ιππόδρομο της Θεσσαλονίκης.

Ακολούθησε ένα ήσυχο διάλειμμα μέχρι τις επαναλαμβανόμενες επιδρομές των βαρβάρων μετά την πτώση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ενώ ένας καταστροφικός σεισμός προκάλεσε σοβαρές ζημιές στην πόλη το 620, με αποτέλεσμα την καταστροφή της Ρωμαϊκής Αγοράς και πολλών άλλων δημόσιων κτιρίων.

Από τον 3ο αιώνα υπήρχε εκκλησία στη θέση της σημερινής Αγίας Σοφίας. Το 620 η εκκλησία αυτή κατέρρευσε πιθανότατα λόγω του σεισμού. Αργότερα, τον 7ο αιώνα ανεγέρθηκε το σημερινό κτίσμα με βάση την Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη. Το 1205, όταν η Δ΄ Σταυροφορία κατέλαβε την πόλη, η Αγία Σοφία μετατράπηκε σε καθεδρικό ναό της Θεσσαλονίκης. Μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης

από τον Οθωμανό Σουλτάνο Μουράτ Β΄ το 1430, η εκκλησία μετατράπηκε σε τζαμί. Ο ναός υπέστη σημαντικές ζημιές από πυρκαγιά το 1890, όσο ήταν ακόμα τζαμί. Μετατράπηκε εκ νέου σε εκκλησία μετά την επισκευή της και την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912. Ο Ναός υπέστη σοβαρή καταπόνηση από τον σεισμό του 1978 και η αποκατάσταση των ζημιών διήρκεσε περίπου είκοσι χρόνια.

Η Θεσσαλονίκη ανέκαμψε τον 10ο αιώνα μετά από διάφορες επιδρομές Σλάβων και Σαρακινών και με σταδιακή αποκατάσταση της βυζαντινής ισχύος κατά τον 10ο, 11ο και 12ο αιώνα ήρθε ειρήνη στην περιοχή. Τον 13ο αιώνα, παρά τις διαδοχικές εισβολές, η Θεσσαλονίκη διέθετε μεγάλο πληθυσμό και ακμάζον εμπόριο, με αποτέλεσμα πνευματικές και καλλιτεχνικές προσπάθειες που μπορούν να εντοπιστούν στις πολυάριθμες εκκλησίες και τις τοιχογραφίες της εποχής και από τις μαρτυρίες των μελετητών της που δίδασκαν εκεί.

Η Θεσσαλονίκη μετά την άλωσή της από τους Οθωμανούς το 1432 παρέμεινε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για περίπου πέντε αιώνες. Έκτισαν πολλά τζαμιά, τα περισσότερα από τα οποία καταστράφηκαν από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917.

Λίγα χρόνια μετά την άλωση της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς, εκείνοι έκτισαν τον λεγόμενο Λευκό Πύργο στην κεντρική παραλία. Σήμερα θεωρείται χαρακτηριστικό μνημείο της Θεσσαλονίκης και είναι ό,τι έχει σωθεί από την κατεδαφισμένη οθωμανική οχύρωση της πόλης. Επειδή πολύ συχνά η όψη του Πύργου βαφόταν με αίμα και υπήρχαν πολλά θύματα από Οθωμανούς βασανιστές και εκτελεστές αλλά και

εκτελέσεις των φυλακισμένων από τους Γενίτσαρους, εκείνη την περίοδο μέχρι και το τέλος του 19ου αιώνα ο Πύργος είχε ονομαστεί «Πύργος του Αίματος». Όταν οι Έλληνες κατέλαβαν τη Θεσσαλονίκη το 1912 κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, ο Πύργος έγινε λευκός, όπως και ονομάστηκε, γεγονός που συμβόλιζε τον καθαρισμό.

Μετά την εκδίωξη των Εβραίων κυρίως από την Ισπανία το 1492, αλλά και από τη Βόρεια Ευρώπη, η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε τον προορισμό τους, αποκτώντας έτσι τη δική της εβραϊκή κοινότητα. Η εγκατάσταση των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη ανέδειξε την πόλη ως τη σημαντική εβραϊκή μητρόπολη μέχρι τουλάχιστον τις αρχές του 20ού αιώνα.

Στις 27 Οκτωβρίου 1912 εισήλθαν στη Θεσσαλονίκη τα δύο πρώτα ελληνικά ευζωνικά τμήματα. Στις 29 Οκτωβρίου ο Βασιλιάς Γεώργιος Α΄ εισήλθε στην πόλη επικεφαλής τμημάτων στρατού και στις 30 Οκτωβρίου τελέστηκε από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο δοξολογία στον τότε Καθεδρικό Ναό του Αγίου Μηνά «για την απελευθέρωση της πόλης» μετά από 482 χρόνια συνεχούς

Οθωμανικής κατοχής. Αλλά τον Μάρτιο του 1913 ο Βασιλιάς Γεώργιος ο Α΄ δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη για άγνωστους λόγους από έναν Έλληνα που πολλοί έλεγαν πως ήταν ψυχοπαθής.

Ο Εθνικός Διχασμός, όπως ονομάστηκε η διαμάχη του 1916 ανάμεσα στον Βασιλιά Κωνσταντίνο ΙΒ΄ και τον Ελευθέριο Βενιζέλο αναφορικά με την έξοδο της Ελλάδας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οδήγησαν στον σχηματισμό δεύτερης κυβέρνησης από τον Βενιζέλο, με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Η «Προσωρινή Κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας» απαρτιζόταν από τον Βενιζέλο, τον Δαγκλή και

τον Κουντουριώτη τη λεγόμενη «Τριανδρία». Έτσι η Ελλάδα εισήλθε στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ,

Η μεγάλη πυρκαγιά του 1917 ήταν η χειρότερη καταστροφή που υπέστη η πόλη κατά τα νεότερα χρόνια. Κατέστρεψε ολοσχερώς κτίρια σπάνιας αρχιτεκτονικής αξίας στο κέντρο της πόλης, καταστήματα, εκκλησίες, τζαμιά και συναγωγές και κυρίως χιλιάδες σπίτια, αφήνοντας άστεγους 72.000 κατοίκους εκ των οποίων ένα μεγάλο ποσοστό (περίπου 50.000) ήταν Εβραίοι, και προκάλεσε τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στην πόλη που είχε ήδη επιβαρυνθεί από τη συγκέντρωση προσφύγων που προέρχονταν από τις κοντινές εμπόλεμες ζώνες και την υπό Βουλγαρική διοίκηση Θράκη.

αυτό το Σχέδιο.

Μολονότι η καταστροφή ήταν μεγάλη, θύματα δεν υπήρξαν. Στη θέση των κτηρίων αυτών οικοδομήθηκε η νέα πόλη, με βάση σχέδιο που εκπόνησε ο Γάλλος αρχιτέκτονας Ερνέστ Εμπράρ. Αν και το σχέδιο του δεν υλοποιήθηκε πλήρως, το μεγαλύτερο μέρος του κέντρου της Θεσσαλονίκης, όπως είναι σήμερα, βασίζεται σε

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή το έτος 1922, αλλά και την περίοδο 1923-1924 στα πλαίσια της Ελληνοτουρκικής Ανταλλαγής Πληθυσμών που συμφωνήθηκε με τη Συνθήκη της Λωζάνης, εγκαταστάθηκαν στην πόλη πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη. Η εισροή προσφύγων ήταν

τόσο έντονη ώστε επέβαλε την ίδρυση νέων, αποκλειστικά προσφυγικών συνοικιών και οικισμών, όπως η Νεάπολη, η Καλαμαριά, η Τούμπα και οι Σαράντα Εκκλησιές ενώ ο μουσουλμανικός πληθυσμός της πόλης υποχρεώθηκε να μετοικήσει στην Τουρκία.

Το 1925 με ενέργειες του Αλέξανδρου Παπαναστασίου ιδρύεται στην πόλη Πανεπιστήμιο, που αργότερα ονομάστηκε Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης προς τιμήν του φιλόσοφου Αριστοτέλη (του οποίου μαθητής ήταν ο Μέγας Αλέξανδρος) και σήμερα αποτελεί ένα μεγάλο εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ελλάδας.

Στις 3 Οκτωβρίου του 1926 εγκαινιάστηκε η πρώτη Διεθνής Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης είναι μια ετήσια εμπορική εκθεσιακή εκδήλωση μεγάλης σημασίας για την Ελλάδα και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, που γίνεται στο Διεθνές Εκθεσιακό Κέντρο Θεσσαλονίκης.

Στο διάστημα του μεσοπολέμου κορυφώθηκαν οι εργατικές κινητοποιήσεις. Τον Μάιο του 1936 η μεγάλη απεργία και διαδήλωση των καπνεργατών πνίγηκε στο αίμα από τη δικτατορική κυβέρνηση Μεταξά. Η φωτογραφία που έδειξε μια μητέρα να θρηνεί μόνη στη μέση του δρόμου τον νεκρό γιο της δημοσιεύθηκε στον Τύπο και αποτέλεσε την έμπνευση του Γιάννη Ρίτσου για τη συγγραφή της ποιητικής συλλογής του «Ο Επιτάφιος». Ποιήματα που μελοποιήθηκαν αργότερα από τον Μίκη Θεοδωράκη.

Στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στις 9 Απριλίου 1941, η Θεσσαλονίκη καταλήφθηκε από τις Ναζιστικές δυνάμεις, οι οποίες δήμευσαν τις περιουσίες των Εβραίων που μοιράστηκαν μεταξύ Γερμανών αξιωματικών και Ελλήνων συνεργατών τους. Τελικά, σχεδόν ολόκληρος ο Εβραϊκός πληθυσμός της πόλης τον Ιούλιο 1942 οδηγήθηκε στα Ναζιστικά στρατόπεδα συγκέν-

τρωσης του Άουσβιτς και του Μπέργκεν-Μπέλζεν. Περίπου 46.000 Εβραίοι της Θεσσαλονίκης εξοντώθηκαν εκείνη την περίοδο.

Το 1957 ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ως Πρωθυπουργός, ίδρυσε τον Οργανισμό Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης.

Στις 20 Ιουνίου 1978 ένας μεγάλος σεισμός επέφερε συνολικά 49 θανάτους και υλικές ζημιές ύψους 1,2 δισ. ευρώ, οι οποίες όμως αποκαταστάθηκαν σύντομα. 220 άνθρωποι τραυματίστηκαν.

Κατά την περίοδο 26 - 28 Οκτωβρίου του 2012 η πόλη γιόρτασε την επέτειο των 100 χρόνων από την απελευθέρωσή της. Το 2017 κατά τους εορτασμούς έλαβε χώρα η έλευση του ιστορικού Θωρηκτού Αβέρωφ στο λιμάνι της πόλης.

Στην παραλία της Θεσσαλονίκης, δίπλα στον Λευκό Πύργο βρίσκεται το άγαλμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Βασιλέα των Μακεδόνων. Αναπαρίσταται να ιππεύει τον Βουκεφάλα. Ανεγέρθηκε το 1973.

